

BÖLÜM 3

VERGİ İNCELEME SÜRECİNDE DİJİTAL DÖNÜŞÜM VE SAHTE BELGE İNCELEMELERİNDE RİSK ANALİZ UYGULAMALARI

Engin HEPAKSAZ¹

Özet

Günümüzde bilgi iletişim teknolojileri ve yapay zekâ tabanlı uygulamalar ve gelişmelerin Vergi Denetim Kurulu Başkanlığının genel denetim politikalarına da önemli ölçüde yansıdığı görülmektedir. E-denetime imkân veren ve çeşitli risk analizine dayalı uygulamalar kayıt dışı ekonomiyle mücadelede idarenin elini önemli ölçüde güçlendirme potansiyeli taşımaktadır. Bu çalışmada Vergi Denetim Kurulu Başkanlığının risk analizini önceleyen genel denetim politikalarının geldiği nokta, güncel mevzuat bağlamında analiz edilmekte ve değerlendirilmektedir.

¹ Prof. Dr., Maliye Bölümü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İzmir, Türkiye. E-posta: engin.hepaksaz@ikcu.edu.tr | ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4383-4091>

Lisans: Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası (*License: Creative Commons Attribution 4.0 International*) (CC BY 4.0).

Açık Erişim / Open Access.

DOI (kitap): <https://doi.org/10.63127/tuaz.by.221>

Tavsiye Edilen Atıf / Recommended Citation:

Hepaksaz, E. (2025). Vergi inceleme sürecinde dijital dönüşüm ve sahte belge incelemelerinde risk analiz uygulamaları. H. Kahrıman (Ed.), *Vergilendirmenin dijital dönüşümü: Yapay zeka, yenilikçi yaklaşımlar ve e-denetim* içinde (ss. 56-76). Turkuaz Yayınları. <https://doi.org/10.63127/tuaz.by.221.c170>

Anahtar Kelimeler: Vergi incelemesi, e-denetim, risk analizi

JEL Kodları: H20, K30, K34, K39

DIGITAL TRANSFORMATION IN THE TAX AUDIT PROCESS AND RISK ANALYSIS APPLICATIONS IN FAKE DOCUMENT EXAMINATIONS

Abstract

Today, information and communication technologies and artificial intelligence-based applications and developments are seen to be significantly reflected in the general audit policies of the Tax Inspection Board Presidency. Applications that enable e-auditing and are based on various risk analyses have the potential to significantly strengthen the administration's hand in combating the unregistered economy. In this study, the current state of the Tax Inspection Board Presidency's general audit policies, which prioritize risk analysis, is analyzed and evaluated in the context of current legislation.

Keywords: Tax audit, e-audit, risk analysis

JEL Codes: H20, K30, K34, K39

1. Giriş

Vergi denetimi, vergiyi doğuran olayın gerçek mahiyetinin gerçekleştirilmesine yönelik önemli bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 2010 yılından sonraki dönemde vergi denetim ve sürecine ilişkin önemli bir dönüşüm yaşanmış/yaşanmaktadır. Özellikle 2011 yılı itibariyle farklı unvanlar altında görev yapan denetim elemanlarının “vergi başmüfettişi”, “vergi müfettişi” ve “vergi müfettiş yardımcısı” şeklinde ve tekli bir çatı altında birleştirildiği görülmektedir. Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı’nın (VDKB) yanı sıra, bu çatı altında faaliyet göstermek üzere Rapor Değerlendirme Komisyonlarının (RDK) oluşturulması da yeni bir uygulama olmuştur. İzleyen dönemde 2016 itibariyle çıkarılan yönetmelik de mükellef haklarına ilişkin önemli düzenlemeler getirmiştir. Günümüzde geldiğimiz noktada bilgi iletişim teknolojilerinin baş döndürücü bir hızda gelişmesi ve yapay zekâ tabanlı uygulamalar denetim sürecinde de yeni açılımların geliştirilmesine imkân tanımaktadır. Söz konusu gelişmeler VDKB’nın genel denetim politikalarını yeniden gözden geçirmesine olanak

sağlamakta, bu sayede çeşitli risk analizi uygulamaları sayesinde kayıt dışı ekonomiyle mücadelede idarenin elini güçlendiren imkânlar doğmaktadır.

Bu çalışmada vergi inceleme sürecinde söz konusu uygulamalar dikkate alınarak ortaya çıkan dijital dönüşüm, uzaktan denetim ve e-inceleme sistemi ele alınmış ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Çalışmada VDK Başkanlığı'nın genel denetim politikaları bakımından geline nokta ile sahte belge incelemelerinde risk analiz uygulamaları başta 18 Haziran 2025 tarihli ve 306 numaralı tebliğ olmak üzere, VDKB genelgesi ve diğer düzenlemeler de dikkate alınarak değerlendirilmektedir.

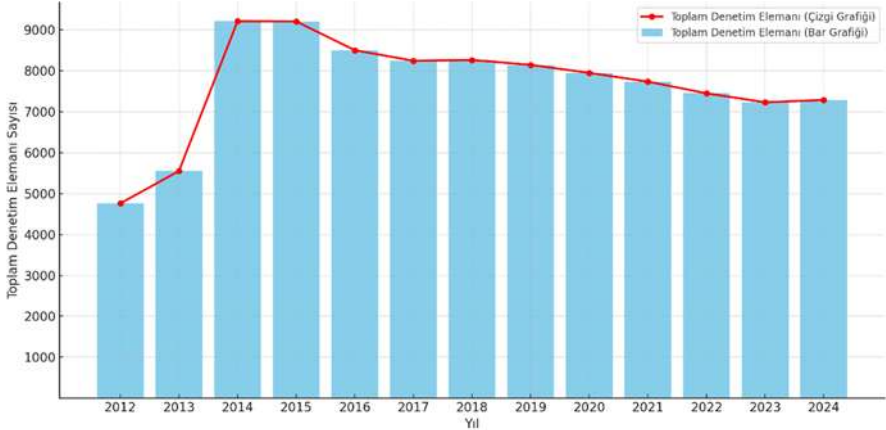
2. Vergi İncelemesi Kavramı ve Yetki Unsuru

Vergi hukuku ilişkisinin bir tarafı olan vergi mükellefleri mevzuattan kaynaklanan ödev ve yükümlülükleri yerine getirip vergisel işlemleri tesis ederken, diğer taraf olan idare de bu işlemlerin doğruluğuna yönelik denetim işlevini yerine getirmek durumundadır. Bu süreçte idare tarafından başvuru denetim yöntemleri yoklama, vergi incelemesi, bilgi toplama, fiili envanter ve aramalı vergi incelemesidir (Hepaksaz vd., 2011: 150). Vergi incelemesi kavramı Vergi Usul Kanunu'nun 134. Maddesinde “ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamak” şeklinde ifade edilmiştir. Dolayısıyla, denetim fonksiyonu araştırma faaliyetinin yanında, tespit etme, verginin tahsili için gereken işlemlerin yerine getirilmesini de içeren çok yönlü bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Vergi kayıp ve kaçakları nedeniyle vergi gelirlerinde meydana gelebilecek bir azalma, bir noktada kamu kesiminin yüklenmiş olduğu asli ve sürekli kamusal hizmetlerinin sunumunda da aksama anlamına gelmektedir (Ertekin, 2018:656). Bu sebeple vergi incelemelerinde dijital dönüşümün sağlanması önem arz etmektedir. Vergi incelemesinin vergi kaçakçılığı yönüyle önemli bir aşamasını oluşturan ve incelemeyi aramalı hale getiren özel bir durum “aramalı vergi incelemesi” kavramı ise 142. maddede “ihbar veya yapılan incelemeler dolayısıyla, bir mükellefin vergi kaçırdığına delalet eden emareler bulunursa, bu mükellef veya kaçakçılıkla ilgisi görülen diğer şahıslar nezdinde ve bunların üzerinde arama yapılabilir” şeklinde ifade edilmiştir.

Vergi denetim süreci ülkemizde özellikle 2011 yılından başlamak üzere yapılan önemli düzenlemelerle yeni bir boyut kazanmış bulunmaktadır. Yapılan düzenleme ile farklı unvanlar altında görev yapan denetim elemanları “vergi başmüfettişi”, “vergi müfettişi” ve “vergi müfettiş yardımcısı” tekli bir çatı altında birleştirilmiş, denetimin risk analizi uygulamalarının da yardımıyla daha işlevsel, hızlı, verimli ve etkin hale getirilmesi amaçlanmıştır. VUK md. 135 ile getirilen düzenlemede vergi incelemesinin vergi müfettişleri, vergi müfettiş yardımcıları, ilin en büyük mal memuru veya vergi dairesi müdürleri tarafından yapılacağı belirtilmiş, Gelir İdaresi Başkanlığının merkez ve taşra teşkilatında müdür kadrolarında görev yapanlar her hal ve takdirde vergi inceleme yetkisini haiz olacağı hüküm altına alınmıştır.

Şekil 1: Yıllar İtibariyle Vergi Denetim Elemanı Sayıları (2012-2024)

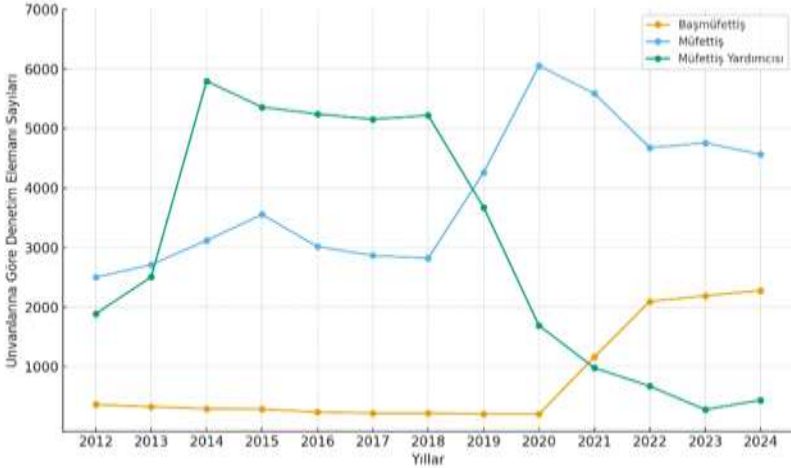

Kaynak: 1)Hepaksaz, Ertekin, “Türkiye’de Vergi Türleri İtibariyle Vergi İncelemeleri ve İdari Vergi Cezalarının Analizi”, VI. International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series, Ohrid/ Republic of Macedonia, October 28-29, 2017, s.252, 2) VDKB faaliyet raporlarından yararlanılarak, yazar tarafından hazırlanmıştır.

2011 yılı sonrası vergi denetim elemanlarının sayısına baktığımızda yıllar itibariyle dalgalı bir seyrin söz konusu olduğu söylenebilir. 2015 yılına kadarki dönemde belirli bir artışa karşın, izleyen yıllarda inceleme elemanı sayısında özellikle 2023 yılına kadar önemli bir düşüş yaşanmıştır. Sayısal olarak ifade edilecek olursa, 2012 yılında 4.758, 2015 yılında 9.204 olan denetim elemanı sayısının, 2016 yılından itibaren düşmeye başlayarak, sırasıyla 2016 yılında 8.501, 2019 yılında 8.143’e, 2023 yılında ise azalmaya devam ederek 7.227’ye düştüğü görülmektedir. 2024 yılında ise cüz’i bir

artışla 7.286 olarak gerçekleşmiştir. (VDK, 2024 FR). Bu sonucun incelemeci başına düşen mükellef ve inceleme sayısını artırması, iş yükünün artması ve inceleme kapasitesinin düşmesi gibi olumsuz sonuçları olacağı açıktır.

Şekil 2: Yıllar ve Unvanlar İtibariyle Denetim Elemanı Sayıları (2012-2024)

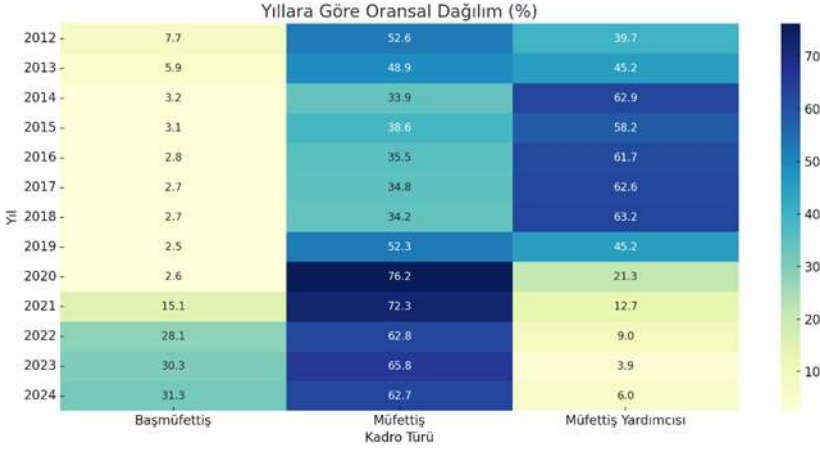
Kaynak: 1) Hepaksaz, Ertekin, s.252, 2) VDKB faaliyet raporlarından yararlanılarak, yazar tarafından hazırlanmıştır.

Vergi denetim elemanlarının unvanlar itibariyle sayıları da değerlendirilebilir. VDK'nın kuruluşundan 2018 yılında kadarki dönemde “vergi müfettiş yardımcısı” sayısı diğer iki unvana sahip denetim elemanı sayılarının üzerinde seyretmiştir. 2018-2020 döneminde ise müfettiş yardımcısı sayısında önemli düşüşe karşın, vergi müfettişi sayısında önemli bir artış yaşanmıştır. Her üç unvan itibariyle en düşük payı vergi başmüfettişleri almakla birlikte 2020-2022 döneminde başmüfettiş sayısında önemli bir artış dikkati çekmektedir. 2018-2022 dönemi seyrinin birlikte değerlendirildiğinde; 2018-2020 yılları arasında müfettiş yardımcısı sayısının azalışı ve müfettiş sayısının artışının büyük ölçüde müfettiş yardımcılarının gerekli şartları elde ederek müfettiş kadrosuna geçmelerinden kaynaklandığı söylenebilir. 2020-2022 seyri bakımından ise müfettiş kadrosundaki azalış ve başmüfettiş kadrosundaki artış büyük ölçüde müfettişlerin başmüfettiş kadrosunu hak ederek ilgili kadroya geçmeleri ile açıklanabilir. Diğer bir deyişle, ilgili seyrinde kariyer ilerleyişi veya kadro politikalarının önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

VERGİLENDİRMEİN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ: YAPAY ZEKA, YENİLİKÇİ YAKLAŞIMLAR VE E-DENETİM

Genel olarak değerlendirildiğinde VDK’de çalışan toplam eleman sayısı yıllar itibariyle dalgalı bir seyir izlemesine rağmen, 2024 yılı itibariyle toplam 7.286 olarak gerçekleşmiş bulunmaktadır.

Şekil 3: Yıllar İtibariyle Vergi Denetim Elemanlarının Oransal Dağılımı (2012-2024)

Kaynak: 1) Hepaksaz, Ertekin, s.252, 2) VDKB faaliyet raporlarından yararlanılarak, yazar tarafından hazırlanmıştır.

Yıllar itibariyle vergi denetim elemanlarının oransal dağılımları da ilginç sonuçlar vermektedir. Özellikle 2012-2024 döneminde vergi başmüfettişi ile vergi müfettiş yardımcılarının oransal seyri tersine bir gelişim göstermiştir. 2012 yılında başmüfettişlerinin payı %7,7, vergi müfettiş yardımcılarının payı %39,7 iken, 2024 yılında başmüfettişlerinin payı %31,3’e yükselmiş vergi müfettiş yardımcılarının payı ise %6’ya kadar gerilemiştir. Gelineen noktada kurumda yıllar itibariyle vergi müfettiş yardımcılarının kariyer süreçleri içerisinde üst unvanlara yükselmesiyle birlikte müfettiş ve başmüfettiş oranlarının payının yükselmiş olduğu görülmektedir. Üst unvanların payının yükselmesinde, son yıllarda kuruma denetim elemanı alımının oldukça düşmesi de etki etmiş bulunmaktadır. Sonuç olarak, 2012-2024 dönemi verileri, VDK’de görev yapan vergi denetim elemanlarının kadro yapısında ciddi bir dönüşüm yaşandığını ve ağırlığın başmüfettiş ve özellikle müfettişler yönünde gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan mükelleflerin incelenme sayısı, dolayısıyla inceleme oranlarının düzeyi de bu durumda yakından bağlantılıdır. Örneğin aktif gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri bakımından 2012 yılında %1,93, 2015 yılında %2,32 düzeyinde olan inceleme oranlarının, 2016 yılında 1,96’ya

(Hepaksaz, Ertekin: 2017: 253), 2019 yılında %1,45 düzeyine indiği, 2022 yılında ise %2,26 düzeyine yükseldiği görülmektedir. Yıllar itibariyle değerlendirildiğinde inceleme oranlarının farklı sebeplere bağlı olarak dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir.

Daha önce belirtildiği üzere VUK’a göre vergi müfettişlerinin yanı sıra, denetim yapma yetkisini haiz olan bir diğer grup vergi dairesi müdürleridir. 2012-2023 dönemi olarak ele alındığında; 2012 yılında vergi dairesi müdürlüğü sayısı 448, vergi dairesi müdürleri sayısı 507 iken, 2023 yılı itibariyle vergi dairesi müdürlüğü sayısının 477’ye, vergi dairesi müdürü sayısının ise 624’e yükseldiği görülmektedir. Dolayısıyla her iki veride de 2023 yılına gelindiğinde artış olduğu görülmektedir.

3. Türkiye’de Gelir İdaresinin E-Maliye Uygulamalarının Gelişim Süreci

Türkiye’de e-devlete geçiş tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi tarihi süreçte önemli bir gerekli kılmış olup, dinamik bir özelliğe işaret etmektedir. Bu süreç açısından vurgulaması gereken husus, devletin verdiği hizmetin kendisi değişmemesine rağmen, hizmetin yerine getiriliş şekli ve biçiminin değişikliğe uğramış olmasıdır. Başlangıcından günümüze ‘geleneksel devlet’ olarak adlandırılan süreçten e-devlete geçiş, öncelikle “E-Türkiye”, izleyen süreçte ise “E-Dönüşüm Türkiye” kavramlarıyla ifade edilmiştir. Bu dönüşümün ileriki süreçlerinde kurum bazlı anlayıştan kurumlar üstü ve tüm kamu kurumlarını içerecek şekilde birlikte çalışabilirlik yaklaşımının benimsendiği dikkati çekmektedir (Hepaksaz, 2011: 3; Hepaksaz, 2023: 434).

VERGİLENDİRMEİN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ:
YAPAY ZEKA, YENİLİKÇİ YAKLAŞIMLAR VE E-DENETİM

Tablo 1: E-Dönüşüm Türkiye Vizyonunda Kurumsal Yapılanma Süreci

Yıllar	Kurum	Kuruluş
1983	Bilgi ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK)	1983 yılında 77 sayılı KHK ile kurulmuştur
1994	Enformatik Çalışma Grubu	1994 yılında TÜBA, TÜBİTAK ve TTGV'nin katkılarıyla oluşturulmuştur
1996	BİLTEN	1996 yılında TÜBİTAK bünyesinde oluşturulmuştur
1996	İnternet Üst Kurulu (İÜK)	1996 yılında Ulaştırma Bakanlığı bünyesinde oluşturulmuştur
1997	Türkiye Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu (ETKK)	1997 yılında DTM'nin koordinatörlüğünde kurulmuştur
1998	Kamu-Net Üst Kurulu (K-NÜK)	1998 yılında 1998/13 sayılı Genelge ile kurulmuş, 2002/20 sayılı Genelge ile kaldırılmıştır
2002	Kamu-Net Teknik Kurulu (K-NTK)	2002 yılında kurulmuş olup, aynı yıl 2002/20 sayılı Genelge ile kaldırılmıştır
2003	Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı (BTDB)	DPT Müsteşarlığı bünyesinde 2003/12 sayılı Genelge ile kurulmuştur
2003	E-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu (TİK)	2003/48 sayılı Genelge ile kurulmuştur
2007	Dönüşüm Liderleri Kurulu (DLK)	2007/7 sayılı Genelge ile kurulmuştur (2003/48 sayılı Genelge uygulamadan kaldırılmıştır)
2018	Dijital Dönüşüm Ofisi	12 Eylül 2018 tarihli ve 30533 Sayılı RG'de yayımlanan 2018/164 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile oluşturulmuştur

Kaynak: Hepaksaz, Engin “E-Dönüşüm Türkiye Vizyonu Kapsamında Birlikte Çalışabilirlik Yaklaşımı: E-Vergi, E-Maliye ve E-Devlet Örnek Uygulamaları Bağlamında Değerlendirmeler”, 2023, s. 437.

Yukarıdaki tablonun incelenmesinden de görüleceği üzere Türkiye’de 1980’li yıllardan günümüze yoğun bir e-Devlet’e geçiş süreci yaşandığı görülmektedir. Dikkati çeken önemli bir husus, gelişim sürecinde önemli kurumsal değişiklikler yaşanması, ilerleyen süreçlerde birçok yeni kurum kurulurken, misyonunu tamamlayan kurumların faaliyetine son verilmesidir. Söz konusu süreç, kanuni, temel doküman ve buna ilişkin eylemler, teknik, donanım, yazılım, yetişmiş personel, veri güvenliği ve buna bağlı bir maliyeti kapsayan çok boyutlu ve ciddi çaba gerektiren bir sürece işaret etmektedir.

VERGİLENDİRMEİN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ:
YAPAY ZEKA, YENİLİKÇİ YAKLAŞIMLAR VE E-DENETİM

Tablo 2: E-Dönüşüm Türkiye Vizyonu Sürecinde Temel Doküman ve Eylemler

Yıllar	Kurum	İşlev
1998	“E-Türkiye” Raporu	Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı (İGB) tarafından yayımlanmıştır
2002	E-Türkiye Girişimi Eylem Planı	2002/20 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile uygulamaya konulmuştur
2003	E-Dönüşüm Türkiye Projesi (eDTr)	2003 yılında 58. Hükümet Acil Eylem Planında yer almış, 2002/55 sayılı Genelge ile yayımlanmış, 2003/12 Sayılı Genelge ile de kamu kurum ve kuruluşlarına bildirilmiştir
2003	E-Dönüşüm Türkiye Projesi 2003-2004 Kısa Dönem Eylem Planı (eDTr 2003-2004 KDEP)	2003/48 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile yayımlanmıştır
2005	E-Dönüşüm Türkiye Projesi 2005 Eylem Planı (eDTr 2005 EP)	2005/05 sayılı karar ile 01 Nisan 2005 tarihinde Yüksek Planlama Kurulu (YPK) tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiştir
2005	“Birlikte Çalışabilirlik Esasları” Genelgesi (2005/20)	Başbakanlık tarafından 04 Ağustos 2005 tarihli RG’de yayımlanarak yürürlüğe girmiş, 2009/4 Sayılı Genelge ile yürürlükten kaldırılmıştır
2006	Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010) ve “Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı (2006-2010)	E-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu’nun 01 Haziran 2006 tarihinde 12 sayılı kararına istinaden, 11 Temmuz 2006 tarih ve 38 sayılı Karar ile YPK tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiştir
2009	“Kamu Bilgi Sistemlerinde Birlikte Çalışabilirlik Esasları” Genelgesi (2009/4)	Başbakanlık tarafından 28 Şubat 2009 tarih ve 27155 Sayılı RG’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
2012	E-Dönüşüm Türkiye Projesi Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberi (Sürüm 2.1.)	Kalkınma Bakanlığı BTDB tarafından yayımlanmıştır
2015	Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı 2015-2018	Kalkınma Bakanlığı BTDB tarafından 2015 yılında yayımlanmıştır

2016	E-Devlet Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır
2020	Bilgi ve İletişim Güvenliği Rehberi	T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi tarafından yayımlanmıştır
2021	Bilgi ve İletişim Güvenliği Denetim Rehberi	T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi tarafından yayımlanmıştır

Kaynak: Hepaksaz, Engin “E-Dönüşüm Türkiye Vizyonu Kapsamında Birlikte Çalışabilirlik Yaklaşımı: E-Vergi, E-Maliye Ve E-Devlet Örnek Uygulamaları Bağlamında Değerlendirmeler”, 2023, s. 437.

Kurumsal yapılanmada olduğu gibi, yasal ve doküman boyutunda da gelişim sürecine ilişkin, yeni kanuni düzenlemeler, kalkınma planları, orta vadeli program ve hükümet eylem planları doğrultusunda kavram ve eylem değişiklikleri dikkat çekmektedir. 1980’li yıllardan günümüze yaklaşık 45 yıllık bir süreçte e-dönüşüm Türkiye ve birlikte çalışabilirlik vizyonun önemli bir mesafe kaydettiği söylenebilir.

4. Türkiye’de Vergi İncelemesine Yönelik E-Maliye ve Risk Analizi Uygulamaları

Türkiye’de gelir idaresinin otomasyon çalışmalarını e-devlet anlayışının ortaya koyma anlayışının geliştirilmeye çalışıldığı ilk günlere kadar götürmek mümkündür. E-Dönüşüm Türkiye vizyonu sürecince birlikte çalışabilirlik yaklaşımının gerçekleştirilmesinde gelir idaresinin öncü kurumlardan birisi olduğu söylenebilir. Bu süreçte vergi denetimine ilişkin olarak da önemli hedefler ortaya konulmuş, çeşitli uygulama ve yazılımlar geliştirilerek vergi denetiminin etkinleştirilmesi amaçlanmıştır.

Tarihi açıdan baktığımızda bu süreçte geliştirilen önemli uygulamalardan birisi VEDOS’tur. VEDOS sisteminin yaygınlaştırılması, pilot uygulamanın tamamlanmasıyla birlikte, öncelikle 2005 tarihinde Eskişehir ve Kocaeli Vergi Dairesi Başkanlıklarıyla başlamış, izleyen süreçte ise tüm illerdeki Vergi Denetmenleri Büro Başkanlıklarını kapsar hale getirilmiştir. Bunu 2007 yılında Maliye Teftiş Kurulu tarafından kullanılmak üzere vergi dairesi teftişine yönelik “MTK VEDEBİS” adıyla geliştirilen yazılımın uygulamaya konulması takip etmiştir. Süreçteki önemli gelişmelerden bir diğeri, 2012 yılında vergi denetimlerinin hızlı ve etkinliğine yönelik geliştirilen VEDAS

sistemi geliştirilmesidir. Böylece VDK bilgi sistemi aracılığıyla denetim süreci elektronik ortamda izlenebilir hale gelmesi sağlanmıştır (Hepaksaz, 2023: 452).

Geldiğimiz nokta itibarıyla gelir idaresinde uygulanan e-devlet ve risk analizi uygulamalarında geleneksel denetim anlayışına göre önemli mesafeler kat edildiği dikkat çekmektedir. Gelir ve Kurumlar Vergisi Standart İade Sistemi (GEKSİS), Sahte Belge Risk Analiz Programı (SARP), KDVİRA Sistemi, Riskli İade Takip ve Analiz Programı (RİTAP), KDV İadesi Makro Analiz Raporu (MAR) gibi uygulamalar bunlara örnek olarak verilebilir. Bir diğer önemli uygulama olan VDK-RAS (Risk Analiz Sistemi) riskli sektör ve mükelleflerin tespiti, analizi ve riskli görülenlerin incelemeye sevkine yönelik önemli bir uygulamadır (VDK, 2024b). Risk analizi sistemine geçişte kayıt dışı ekonominin ortadan kaldırılması veya minimize edilmesi amaçlanmaktadır. Geleneksel denetim sürecinde bugüne kadar denetim ve raporlama sürelerinin uzun olması, mükelleflerin denetim oranlarının düşük düzeyi ile yargılama sürelerinin uzunluğu bunun önemli sebepleri olarak sayılabilir. Denetim ayağında yapılacak olan risk analizi uygulamalarının bu bakımdan önemli bir caydırıcılık potansiyeli taşıdığı söylenebilir.

Vergi Denetim Analiz Sistemi (VDK-VEDAS) denetimde etkinliğin artırılmasına yönelik ve e-defter, e-fatura gibi elektronik verilerin daha kısa sürede ve etkin biçimde görüntülenmesi, doğrulanması, raporlanması ve denetime dair vergisel ve genel analizlerin yapılmasına imkân vermektedir. VDK bünyesinde Sürekli Gözetim ve Denetim Ağı (VDK SİGMA) ve Elektronik İnceleme Dosyası (VDK-EİD) gibi sistemler de önümüzdeki sürecin önemli belirleyici programları arasında sayılabilir (VDK, 2024c) (Günay, 2025: 111).

E-İnceleme sistemi 2023 yılının sonu itibarıyla personel, teknik alt yapı ve mevzuat düzenlemeleri ile organizasyon destek yapısının oluşturulması sonucu KURGAN projesinin başlatılmasına uygun hale getirilmiş bulunmaktadır. KURGAN sisteminin dayanağını 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 228. maddesi oluşturmaktadır. 2024 yılı başı itibarıyla de KURGAN Projesinin geliştirilmesine başlanmıştır. Proje cari denetimler ve fiili tespitler yapılmasına imkân sağlayacak bir risk analiz sistemi özelliği arz etmektedir. KURGAN kısaca “mükelleflerin kuruluş aşamasına odaklanan, sıfırcı gün mantığına göre çalışan, cari verilerle hesaplamalar yapan ve

işlem riskini ölçen bir vergisel risk analiz sistemi” olarak tanımlanabilir. Tanımından da görüleceği üzere bu özellikleriyle KURGAN bir vergisel risk analiz sisteminin ötesinde bir erken uyarı sistemi özelliği taşımaktadır. Genel olarak değerlendirdiğimizde KURGAN Projesi, 01.07.2025 tarihi itibarıyla VDK kapsamında uygulanmaya başlanılan Elektronik İnceleme (e-İnceleme) Sisteminin özünü oluşturan unsurlardan önemli birisidir. Sistemin cari veriler yanında geçmiş veriler üzerinde de çalışabilmesi, geçmiş verilerden makine öğrenmesi teknikleri kullanılarak çıkarımlarda bulabilmesi en güçlü yönlerinden birisini oluşturmaktadır. KURGAN sistemi, yine 2024 yılında işleme alınan diğer bir uygulama olan Vergi İstihbarat Sisteminin (VİS) ile entegre çalışmakta olup, buradan elde edilen çıktılar risk analiz girdisi olarak kullanılmaktadır. (VDK, REHBER, 2025: 13).

Bu yönüyle E-İnceleme Sistemi: “Mükelleflerin vergi incelemesine ilişkin elektronik defter ve belgelerini incelemeyi yürüten Vergi Müfettişine dijital ortamda güvenli bir şekilde ibraz edebilmesini, inceleme sürecinde düzenlenen tutanakları elektronik olarak imzalayabilmesini ve bu tutanaklara ilişkin tüm işlemleri uzaktan, hızlı ve etkin biçimde yürütebilmesini sağlayan bütünsel bir sistemdir” şeklinde tanımlanmıştır. E-İnceleme Sisteminin önemli bir avantajı, mevcut inceleme yöntemlerinin kullanımına engel teşkil etmemesidir. Bu durum, vergi inceleme elemanlarına, inceleme sürecinde mevcut inceleme süreçlerini kullanmaları veya e-inceleme sistemini tercih etmeleri bakımından önemli bir avantaj sağlamaktadır.

4.1. Vergi Suçlarının Belirlenmesinde OECD Yaklaşımı

Vergi suçlarının belirlenmesinde OECD yaklaşımı, KURGAN Sistemine ilişkin VDKB’nin çıkarmış olduğu rehberde de benimsenerek, vergi suçları ve bu suçlara uygulanacak ceza ve yaklaşımlara yer verilmiştir. Bu bakımdan OECD tarafından 10 ana başlıkta ele alınmış bulunan yaklaşımlara değinilmesi önem arz etmektedir.

Şekil 4: OECD- Vergi Suçlarıyla Mücadelede Temel Anlayış Yaklaşımları

T.C. Maliye Bakanlığı VDKB “1 Ekim 2025 Sahte Belgeyle Mücadele Stratejisi - Kuruluş Gözetimli Analiz (KURGAN) Mükellef ve Meslek Mensupları Rehberi”, 2025’de yer alan bilgilerden yararlanılarak, yazar tarafından hazırlanmıştır.

Yukarıdaki şekilden de görüleceği üzere OECD yaklaşımında vergi suçlarıyla mücadele 10 temel ilke ve anlayışa yer verildiği görülmektedir. Söz konusu süreç vergi suçlarının suç olarak tanımlanması buna yönelik strateji geliştirilmesi ve ardından görevli makamlara yeterli soruşturma ve kovuşturma yetkisi sağlanması ile başlamaktadır. Bu noktada kurumsal yapı ve sorumlulukların tanımlanması ve vergi suçlarıyla mücadeleye kaynak sağlanması, vergi suçlarının öncül suç olarak tanımlanması bakımından önem arz etmektedir. Kayıt dışı ekonomi ve vergi suçlarıyla mücadelede OECD yaklaşımı önemli yaptırımları gündeme getirmektedir. Varlıkları dondurma, el koyma, müsadere etme yetkisi bulunması gibi önemli yaptırımlar gündeme gelmektedir. OECD yaklaşımında sadece iç hukuk ve denetim süreçleri değil, ulusal kurumlar arasında işbirliğinin tesis edilmesi ile uluslararası işbirliği mekanizmalarının sağlanması yaklaşımlarına da yer vermektedir. Tüm bu süreçlerde mükelleflerin haklarının gözetilmesi ve sağlanmasının önemi de diğer bir yaklaşım olarak ele alınan konular arasında yer almaktadır.

4.2. Çok Katmanlı Yaklaşım Sistemi

Gelinen noktada risk analizi uygulamaları bakımından sektör bazı paketleri esas alan ‘masa sistemi’ oluşturulduğu dikkati çekmektedir. Diğer

tarafından özel sektör tarafında muhasebe ve kayıt düzeni bakımından sisteme entegre çalışmaları da yoğun bir şekilde devam etmektedir. Buna güzel bir örnek TURMOB bünyesinde mali müşavirler ve teknik eleman kadrosu tarafından geliştirilen LUCA programının denetim süreci ile ilgili olarak VDK e-inceleme sistemi ile olan entegrasyonu gösterilebilir.

Şekil 5: Yeni Dönem Vergi İncelemelerinde Çok Katmanlı Yaklaşım Sistemi

Kaynak: VDK Rehberinde yer alan bilgilerden yararlanılarak, yazar tarafından hazırlanmıştır.

4.2.1. İş Felsefesi

Çok katmanlı yaklaşımda iş felsefesinin belirlenmesinde OECD yaklaşımının yanı sıra, dünyada başarılı ülke uygulamaları da dikkate alınmıştır. İş felsefesi bakımından sahte belge düzenlemek öncül bir suç olarak ele alındığı dikkat çekmektedir. Süreç sonucunda vergi kaçakçılığı tespit edildiğinde, müsadere, el koyma, dondurma gibi çok ağır ceza önlemleri gündeme gelmektedir. Görüldüğü üzere vergi kaçakçılığı ile mücadele suçun ekonomik boyutunun alınması ve bu faaliyetlere girişenlerin finansman kaynağının kurutulmasının ağır yaptırımlara bağlanması söz konusudur.

4.2.2. Mevzuat Değişiklikleri

Yeni dönemde ve yeni inceleme anlayışı doğal olarak bir takım mevzuat değişikliklerini de beraberinde getirmektedir. Bunlardan önemlilerinden birisi de vergi incelemesi ile vergi suçu soruşturmasının birbirinden

ayrılmasına olanak verecek olan mevzuat düzenlemeleridir. Bu sayede, olağan bir vergi incelemesi ile konusu suç teşkil eden fiillerde takip edilecek usul ve esaslar birbirinden ayrılmış olmaktadır. Mükellefin bilmeden kullandığının ispatına yönelik olarak, bilerek kullanmanın “esas”, bilmeden kullanmanın ise “istisna” olarak algılanacağı ve kast unsurunun değerlendirilmesini gerekli kılacak bir yaklaşım benimsenmektedir.

4.2.3. Risk Analizi

Sahte belge ile mücadelede, risk analizi için geliştirilen yapay zekâ destekli KURGAN sistemi ile sahte belge kullanımına yönelik işlem risklerinin kısa sürede tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Buna ek olarak bu kapsamda yer alan ve sahtecilik fiilleri ile temas ettiği görülen mükelleflerin sistemde aktif olarak takip edilmesine imkân veren VİS sisteminin KURGAN sistemi ile entegre olarak çalışması söz konusudur.

4.2.4. Organizasyon

VDK'nin yeni denetim sürecinin en önemli parçası olarak, eğitilmiş ve donanımlı inceleme elemanları ihtiyacı olacağı açıktır. Bu sebeple önümüzdeki süreçte kurumun organizasyon ve denetim elemanı kombinasyonunun hem geçmiş dönem hem de cari döneme ilişkin denetimi mümkün kılan yeni inceleme anlayışına uygun hale getirilmesi anlayışının hâkim kılınması kaçınılmaz olacaktır.

4.2.5. Sinyalleme

Sinyalleme süreci KURGAN Sisteminin gözetim aşaması olarak görülebilir. Süreç sayesinde mükellefler kendilerine ilişkin risk ve denetim olasılığına ilişkin durumlarını izleyebilmektedirler. Mükellefler nezdinde gerçekleştirilen fiili denetimler ile bilgi isteme yazıları sinyalleme aşamasının iki önemli bileşenidir. Bu yönüyle süreç hem cari ve hem de izleyen döneme ilişkin planlama yapmayı mümkün kılmaktadır. Diğer yönüyle de KURGAN sistemi tarafından yapılacak güncel denetim sistemi ile bilgi isteme yetkisinin kullanılarak gerçekleştirilen karşıt incelemeleri sonucu, mükelleflerin ilişkide olduğu üçüncü kişiler hakkında detaylı bilgi edinilmiş olmaktadır. Burada yeni dönemdeki avantaj, belge-kayıtlama durumunu cari olarak tespit edebilme, bu durumda düzeltme beyannamesine olan ihtiyacı ortaya koyarak gerçek anlamda risk analizine dayalı denetimin

önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik olmasıdır. Böylece hem idare ve mükellefler yönüyle zaman ve maliyet tasarrufu sağlanması, olası denetim alanının dışına çıkılması gibi maddi ve manevi yük azaltımı sağlanabilecektir. Burada vurgulanması gereken çok önemli bir husus bilgi isteme yazılarının satıcılar veya meslek mensupları olmadığı, doğrudan alış işlemini gerçekleştiren mükelleflerden bilgi yazısı istenecek olmasıdır (VDK REHBER, 2025: 14-21).

4.2.6. İnceleme

Yeni dönemde, rapor otomasyonu ve cari denetim olanaklarının getirdiği önemli avantajlar bulunmaktadır. Bunlardan birincisi çok daha kısa sürelerde denetim raporlarının hazırlanabilmesinin imkân dahiline girmiş olmasıdır. Bu sayede idarenin elinin de uyuşmazlıklar bakımından güçleneceği söylenebilir. Vergi incelemelerinin VUK'ta yer alan sürelerde tamamlanamaması, denetimde zaman bakımından yetkinin hukuka uygun olarak kullanılmadığı yönüyle idare açısından eleştirilen ve idarenin dava kaybetme sebeplerinden önemli birisini oluşturmaktadır. İnceleme raporlarının hızlı bir şekilde hazırlanabilir hale gelmesinin yeni dönemde bu sorunu ortadan kaldırabileceği söylenebilir. Diğer taraftan sinyalleme sürecinde kullanıcı olma şüphesi yoğunlaşan mükellef için daha hızlı ve doğru bilgiyle inceleme yapma, rapor niteliğinin artması ve böylece uyuşmazlık aşamasında yargı tarafından eksik inceleme yapılması sorunu da ortadan kalkma potansiyeli taşımaktadır.

Mükelleflerin e-inceleme sistemini kullanabilmeleri bazı şartların birlikte gerçekleşmesine bağlanmıştır. Bu şartlar;

- Mükellefle ilgili devam eden bir vergi incelemesinin bulunması,
- Mükellefe “İncelemeye Başlama Bildirimi” yazısının tebliğ edilmiş olması,
- Yetkili Tanımlama Sistemi üzerinden ibraz ve/veya tutanak işlemlerini yürütmeye yetkili kişilerin tanımlanmış olması
- Yetkili kişilerin güvenli elektronik imzaya sahip olması şeklinde özetlenebilir.

4.2.7. Raporlama

Raporlama, inceleme süreci sonrasında önemli bir aşamasını oluşturmakta olup raporlama sürecinin oldukça kısalmasına imkân

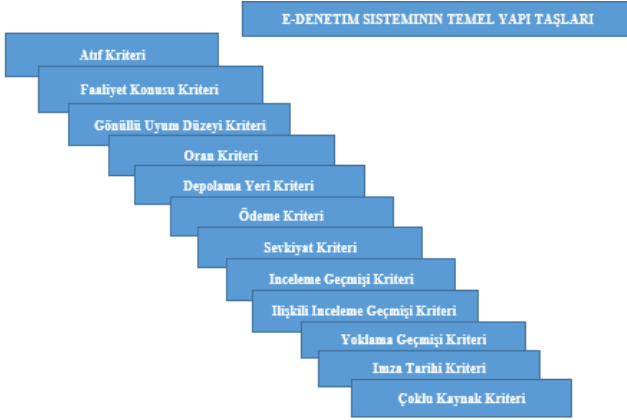
vermektedir. Geleneksel sistemdeki defter ve belge ibraz etmeme yoluyla müfettişlerin gerekli araştırmaları yapmasının önüne geçilmesi, muhatap bulunmasındaki zorluk ve sonucunda vergi denetim elemanları ve idare yönüyle ortaya çıkan emek ve zaman kaybı raporlama sürecini önemli ölçüde uzatan bazı kriterler olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni denetim sisteminde ise; yapay zekâ raporlamasına da imkân veren Rapor Otomasyon Sistemi ile raporlama aşamasının önemli ölçüde kısalması imkân dahiline girmiş bulunmaktadır. Bunun önemli bir diğer yansıması ise, otomasyona tabi raporların rapor değerlendirme komisyonlarında değerlendirilme süresi de kısaltıyor olmasıdır KURGAN sistemi kullanımı ve denetim sürecinde birlikte çalışabilirlik ve bilgi paylaşımına önem verildiği görülmektedir. Bu kapsamda emniyet (kolluk güçleri), çeşitli yargı makamları ve çeşitli mesleki kurum ve kuruluşlar (Barolar, TÜRMOB, Sanayi ve Ticaret Odaları vb.) önemli paydaş ve katılımcılar olarak görülmektedir (VDK REHBER, 2025: 16).

5. Yeni Dönemde E-Denetim Sisteminin Temel Yapıtaşları

Yeni denetim sisteminin her aşamasında mükellef hak ve hukukunun korunması temel ve öncelikli bir hedef olarak ortaya konmaktadır. Hem kast unsurunun değerlendirilmesinin objektif temellere oturtulması hem de mükellef hak ve hukukunun korunması adına getirilen önemli düzenlemelerden birisi de SMYİB kullanma incelemeleri ve VUK md. 160/A kapsamındaki incelemeler hakkında çıkarılan 18.04.2025 tarihli genelgedir. Söz konusu genelge bağlamında, kullanıcı mükellefler yönünden kast unsurunun değerlendirilmesinde 13 temel kriterin esas alındığı dikkati çekmektedir (VDK, 2025: Rehber: 12).

Genelge kapsamında belirlenmiş olan kriterlerin temel hedefi kast unsurunun belirlenmesine yönelik olarak vergi inceleme elemanlarının elini güçlendirmesidir. Bu sayede uyuşmazlık aşaması ve yargı sürecinde mahkemelerin, vergi inceleme raporlarına yönelik eksik araştırma eleştirilerinin ortadan kaldırılması hedeflenmektedir (VDK, 2025: Rehber: 12).

Şekil 6: E-Denetim Sisteminin Temel Yapı Taşları

T.C. Maliye Bakanlığı VDKB “1 Ekim 2025 Sahte Belgeyle Mücadele Stratejisi - Kuruluş Gözetimli Analiz (KURGAN) Mükellef ve Meslek Mensupları Rehberi”, 2025’de yer alan bilgilerden yararlanılarak, yazar tarafından hazırlanmıştır.

Yukarıdaki şekilden de görüleceği üzere e-denetim sisteminin 12 temel kriter üzerine oturtulduğu söylenebilir. Bir bakıma söz konusu kriterlerin yeni dönemdeki e-inceleme sisteminin temel yapı taşlarını oluşturduğu söylenebilir.

Kriterler sayesinde KURGAN tarafından işlem riskleri ölçülebilir hale gelmektedir. Bu sayede, işlemlerin gerçeklikten uzak olması, miktar veya mahiyet itibarıyla gerçek durumu doğru yansıtmaması, mükelleflerin ilişkili mükelleflerle emseline aykırı düşecek şekilde mal veya hizmet alım veya satımında bulunması üzerinde yoğunlaşmakta olup, böylece çok hızlı bir şekilde sahte veya muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belgelerin tespiti mümkün olabilmektedir. (VDK Rehber, 2025: 13).

6. E-İnceleme Sisteminden Beklenen Faydalar

Günümüzde geline nokta dijital uygulamalar gerek devlet ve gerekse de vatandaşlar bakımından çeşitli kolaylık ve avantajları beraberinde getirmektedir. E-inceleme sisteminin uygulanmaya başlamasıyla birlikte benzer avantaj ve faydaların sağlanması beklenmektedir.

-Sistem, mükelleflerin faaliyetlerini aksatmaksızın yükümlülüklerini yerine getirebilmesini sağlamaktadır. Risk tespitinin ardından mükellefe gönderilecek olan bilgi isteme yazısı ile birlikte mükellefin risk hakkında

bilgi sahibi olması ve kendi durumu hakkında bir değerlendirme yapma imkânına kavuşmuş olmaktadır (VDK REHBER, 2025: 13).

-Mükelleflerin vergiye uyum noktasında katlandığı zaman ve işlem maliyetinin azalması beklenmektedir. Risk analizi uygulamaları sayesinde geline nokta yaklaşık 120 kaynaktan devlet bilgi toplayabiliyor hale gelmiş bulunmakta olup, denetimin etkinlik ve işlevselliği bakımından idareyi oldukça güçlü bir konuma getirmiş bulunmaktadır.

-Vergi denetim sürecinde yapay zekâ destekli denetim tekniklerinin kullanım olanaklarının artmakta, bu sayede kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılmasına imkân sağlanmaktadır. Yapılan risk analizi ile özellikle VDK ve idarenin iş yükünde önemli azalmanın yaşanması beklenmektedir.

7. Sonuç

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin günümüzde geldiği nokta, bilgiye erişim ve bilgi paylaşımını zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın neredeyse anlık denebilecek ölçüde hızlandırmış bulunmaktadır. Devletlerin hem vatandaşlarıyla hem de kurumları arasındaki bilgi paylaşımı oldukça kolaylaşmış ve hızlanmış olup, e-devlet kavramı günümüzde sıkça kullanılan bir kavram olarak yer edinmiş bulunmaktadır. Elektronik ve uzaktan denetim sürecinin başlayabilmesi Türkiye’de e-devlet ve birlikte çalışılabilirlik düşünce ve projesinin geliştirilmesiyle yakından bağlantılı olarak uzun yıllara dayanan bir sürecin yaşanmasıyla mümkün olabilmektedir.

Yapılan mevzuat düzenlemeleriyle mükellef ayağında muhasebe ve kayıt düzeninde (e-fatura, e-defter, e-belge vb.), idare ayağında da denetime yönelik risk analizi uygulamaları ve kurumlar arası bilgi paylaşımı yönünde önemli adımlar atılmış/atılmaktadır. E-Devlet’e geçiş sürecinde “e-dönüşüm Türkiye” ve “birlikte çalışılabilirlik” projeleri kapsamında gerekli mevzuat değişiklikleri yasama organı ve icracı birimler tarafından gerçekleştirilmiştir.

E-devlet uygulamalarında öncü bir kurum olan gelir idaresi tarafından gerçekleştirilen VEDOP Projesi sayesinde birlikte çalışılabilirlik ve veri paylaşımı açısından önemli mesafeler kaydedilmiştir. Başta vergi daireleri olmak üzere gelir idaresinin ilgili birimlerinin otomasyona bağlanması kurum içi ve diğer kurum ve kuruluşlar ile etkin bir veri paylaşımının imkân dâhiline sokmuştur.

Denetimin geldiği yer itibariyle, özellikle büyük ölçekli firmaların denetim oraları %31’ler düzeyine gelmiş bulunmaktadır. Diğer kurum ve kuruluşları işbirliğine davet etmek ve harekete geçirmek adına örneğin TURMOB ve Mali Müşavirler odaları gibi kurumlarla yapılacak işbirliği bu alanda önemli bir gelişme olarak kabul edilebilir. Kurum kültürünü değiştirme hedefine bağlı olarak atılan tüm adımlar, tüm aşamalarda mükelleflerin hak ve hukukunu korumak bu suçlarla etkin mücadelede başarının anahtarı olarak görülebilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, vergi denetiminde yeni dönemde başta KURGAN olmak üzere devrede olacak olan yapay zekâ uygulamalarının temel hedefi, uygulanacak politikalar ve stratejiler temelinde sahte belgeye yönelik yerleşik algının yeniden şekillendirilmesi ve değiştirilmesine yönelik önemli avantajlar sunma potansiyeli taşımaktadır.

Kaynakça

Ertekin, Ş. (2018). Türkiye’de Kamu Görevlilerinin Vergi Algıları Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 655-668.

Günay, Hamdi Furkan, (2025), “Çeşitli Faktörler Işığında Türkiye’de Vergi Denetim Etkinliğinin İncelenmesi”, *The Journal of International Scientific Researches*, 10(1), ss. 101-117.

Hepaksaz, Engin, F. Çevikcan, E. Öz; (2011), “Aramalı Vergi İncelemesi ve İşlerliği”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı:354, 149-157.

Hepaksaz, Engin, Ş. Ertekin, E. Öz; (2017), “Türkiye’de Vergi Türleri İtibariyle Vergi İncelemeleri ve İdari Vergi Cezalarının Analizi”, VI. International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series, Ohrid/ Republic of Macedonia, October 28-29, 2017, ss.250-265.

Hepaksaz, Engin, (2023) “E-Dönüşüm Türkiye Vizyonu Kapsamında Birlikte Çalışabilirlik Yaklaşımı: E-Vergi, E-Maliye ve E-Devlet Örnek Uygulamaları Bağlamında Değerlendirmeler”, İçinde: *Dijital Dönüşüm ve Değişen Uygulamalar*, Editör: Ahmet Özen, Efe Akademi yayınları, ss. 433-470, İstanbul, 2023.

T.C. Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı 2012-2024 Yılları Faaliyet Raporları

T.C. Maliye Bakanlığı Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı 2021-2024 Yılları Faaliyet Raporları.

T.C. Maliye Bakanlığı Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı “1 Ekim 2025 Sahte Belgeyle Mücadele Stratejisi - Kuruluş Gözetimli Analiz (KURGAN) Mükellef ve Meslek Mensupları Rehberi”, 2025.

Tuncer, Ercan Aydın, “KURGAN Sistemi”, 07.10.2025, <https://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/ercanaydintuncer/001/>, Erişim Tarihi: 10.10.2025.